

Sygn. akt I NSNc 621/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Demendecki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Oktawian Nawrot

Agnieszka Inga Zielonka (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Gminy W. Zarządu Zasobu Komunalnego w W.
przeciwko K. M. , D. S., D. S. i J. S.,
o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych w dniu 18 maja 2022 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od nakazu
zapłaty Sądu Okręgowego w W. z dnia 24 czerwca 2015 r., sygn.
I Nc (...)

- 1. uchyla nakaz zapłaty w zaskarżonej części i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W.;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołane wniesieniem skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Pismem z 31 marca 2021 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty z dnia 24 czerwca 2015 r., sygn. akt I Nc (...), wydanego przez Sąd Okręgowy w W., w sprawie o zapłatę z powództwa Gminy W. Zarządu Zasobu Komunalnego w W. przeciwko K. M., D. S., D. S. i J. S.. Orzeczeniem tym nakazano pozwanym, aby zapłacili solidarnie powodowi, kwotę 163.703,42 zł wraz z ustawowymi odsetkami, w tym od kwoty 88.863,78 zł w wysokości 8% w stosunku rocznym za okres od dnia 1 kwietnia 2015 r. do dnia 24 czerwca 2015 r. oraz z dalszymi obowiązującymi odsetkami ustawowymi za okres od 25 czerwca 2015r. do dnia zapłaty; od kwoty 74.839,64 zł w wysokości 8% w stosunku rocznym za okres od dnia 17 czerwca 2015 r. do dnia 24 czerwca 2015r. oraz z dalszymi obowiązującymi odsetkami ustawowymi za okres od 25 czerwca 2015 r. do dnia zapłaty; kwotę 5.647 zł tytułem kosztów postępowania, w tym kwotę 3.600 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego, w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu, albo wniesli w tymże terminie sprzeciw.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1-2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2018 r. poz. 5 ze zm.; dalej: u.SN) Rzecznik Praw Obywatelskich powyższemu nakazowi zapłaty zarzucił:

1. naruszenie zasad oraz wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP, a to konstytucyjnej zasady zaufania do państwa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego, wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP, oraz chronionego w art. 72 ust. 1 Konstytucji RP dobra dziecka z uwagi na wydanie zaskarżonego nakazu zapłaty wobec pozwanej J. S. jako jednej z pozwanych solidarnie, który w sposób nieuzasadniony i niesprawiedliwy nakłada na pozwaną obowiązek zapłaty należności z tytułu odszkodowania za zajmowanie bez tytułu prawnego lokalu mieszkalnego przy ul. B. w W. , mimo iż w okresie do 11 grudnia 2013 r. J. S. była osobą małoletnią i nie mogła ponosić odpowiedzialności za tego rodzaju należności wynikające z zamieszkiwania wraz z rodzicami w tym lokalu;

2. naruszenie chronionego w art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP prawa do ochrony własności i praw majątkowych pozwanej J. S., z uwagi na wydanie zaskarżonego nakazu zapłaty, który w sposób nieuzasadniony i niesprawiedliwy nakłada na pozwaną obowiązek solidarnej zapłaty należności z tytułu

odszkodowania za zajmowanie bez tytułu prawnego mieszkania położonego w W. przy ul. (...), mimo iż w okresie do 11 grudnia 2013 r. była osobą małoletnią, co prowadzi do naruszenia praw majątkowych pozwanej;

3. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 18 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r., Nr 31, poz. 266; dalej ustawa o ochronie lokatorów) w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty, poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w stanie faktycznym niniejszej sprawy i przyjęcie, że pozwana J. S. odpowiada solidarnie wraz z pozostałymi pozwanymi za zapłatę należności z tytułu odszkodowania za zajmowanie bez tytułu prawnego lokalu mieszkalnego przy ul. B. w W. , mimo iż w okresie do 11 grudnia 2013 r. była osobą małoletnią i nie mogła ponosić odpowiedzialności za tego rodzaju należności, a w konsekwencji zasądzenie od pozwanej dochodzonych pozwem należności za okres do 11 grudnia 2013 r.

Rzecznik Praw Obywatelskich na podstawie art. 115 § 2 w zw. z art. 91 § 1 u.SN wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w W. z dnia 24 czerwca 2015 r., sygn. akt I Nc (...), w części dotyczącej rozstrzygnięcia o nałożeniu na pozwaną J. S. obowiązku zapłaty dochodzonej pozwem kwoty wraz z odsetkami i kosztami za okres do 11 grudnia 2013 r. i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa wobec pozwanej w tym zakresie lub ewentualnie o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w stosunku do pozwanej J. S. w tym zakresie i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia Sądowi Okręgowemu w W..

Skarżący wskazał, że istotne naruszenia zasad i praw określonych w Konstytucji RP, przemawiają za wydaniem przez Sąd Najwyższy wnioskowego przez Rzecznika rozstrzygnięcia, mimo upływu okresu pięciu lat od chwili uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia.

Ponadto Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z załączonych do skargi dokumentów.

W odpowiedzi na skargę powód wniósł o odrzucenie skargi w całości z uwagi na upływ 5-letniego terminu na jej wniesienie, przy czym wskazał, że podziela zastrzeżenia i uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich ujęte w skardze

nadzwyczajnej, że do dnia 11 grudnia 2013 r. J. S. była osobą małoletnią i nie mogła ponosić odpowiedzialności za zadłużenie wynikające z zamieszkiwania wraz z rodzicami w lokalu przy ul. B. w W.. Jak dalej podkreślił, Gmina W. reprezentowana przez Zarząd Zasobu Komunalnego, mając na uwadze szeroko rozumiane dobro małoletnich, podjęła działania zmierzające do całkowitego wyeliminowanie podobnych zdarzeń w przyszłości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługiwała na uwzględnienie.

Stosownie do art. 1 pkt 1 lit. b u.SN Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych.

Ustawodawca w art. 89 i n. u.SN wprowadził oraz uregulował nadzwyczajny środek zaskarżenia, mający zapewnić zgodność z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 89 § 2 u.SN wymienia grono podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi nadzwyczajnej. W myśl przytoczonego przepisu są to: Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W przedmiotowej sprawie skarga nadzwyczajna została wywiedziona przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Art. 115 § 1a u.SN wyłącza stosowanie art. 89 § 2 u.SN w przypadku orzeczeń, które uprawomocniły się przed wejściem w życie u.SN, tj. przed 3 kwietnia 2018 r. W przypadku takich orzeczeń, legitymację do wniesienia skargi nadzwyczajnej posiada wyłącznie Prokurator Generalny lub Rzecznik Praw Obywatelskich.

Ustawodawca w art. 89 § 1 u.SN skatalogował przesłanki wniesienia skargi nadzwyczajnej, którymi są: prawomocność orzeczenia sądu powszechnego

lub wojskowego, konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, spełnienie jednego z warunków, zgodnie z którym orzeczenie: narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP lub w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, oraz ostatecznie brak możliwości uchylenia lub zmiany orzeczenia w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. W myśl art. 89 § 3 u.SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Niedopuszczalne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – po upływie 6 miesięcy od dnia jej rozpoznania.

Jednakże, zgodnie z art. 89 § 4 u.SN, jeśli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także gdyby uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Zaskarżone orzeczenie z 24 czerwca 2015 r., sygn. akt I Nc (...), wydane przez Sąd Okręgowy w W. w sprawie z powództwa Gminy W. Zarządu Zasobu Komunalnego w W. zostało doręczone D. S. w dniu 3 sierpnia 2015 r., zaś zostało uznane za doręczone K. M., D. S. i J. S. z dniem 11 sierpnia 2015 r.

Zgodnie z art. 89 § 1 *in fine* u.SN skarga nadzwyczajna nie przysługuje, jeżeli orzeczenie może być zmienione lub uchylone w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Wskazać trzeba, że zaskarżone orzeczenie

może być wyeliminowane z obrotu prawnego jedynie w drodze skargi nadzwyczajnej, bowiem nie może zostać wzruszone w drodze innych środków prawnych. Z uwagi na upływ terminu przewidzianego w art. 408 k.p.c. brak jest możliwości wniesienia skargi o wznowienie postępowania. Wykluczone jest także złożenie ewentualnej skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Przepisy o skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia przewidywały dwuletni termin na jej wniesienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, stąd termin na złożenie tejże skargi, od orzeczenia które wydane zostało w dniu 24 czerwca 2015 r. upłynął.

Jednocześnie nie zachodzą ograniczenia, o których mowa w art. 90 u.SN.

W analizowanej sprawie, skarga nadzwyczajna wniesiona została po prawie 6 latach od dnia wydania zaskarżonego orzeczenia. Co do zasady, w świetle art. 89 § 3 u.SN oznacza to wniesienie wskazanego środka zaskarżenia z przekroczeniem terminu. Należy jednak uwzględnić treść art. 115 § 1 u.SN, zgodnie z którym, w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W takich przypadkach przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze u.SN nie stosuje się. Stosownie zaś do art. 115 § 1a u.SN skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie niniejszej ustawy, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich.

Tym samym w świetle poczynionych rozważań i przytoczonych przepisów, biorąc pod uwagę datę wydania zaskarżonego w przedmiotowej sprawie orzeczenia, upływ prawie 6 lat od dnia jego wydania, nie stał na przeszkodzie do rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Dodatkowo, Sąd Najwyższy na mocy przytoczonych przepisów uprawniony jest do ewentualnego uchylecia zaskarżonego nakazu zapłaty w przypadku, gdyby okazało się że podniesione w skardze nadzwyczajnej zarzuty są zasadne i do wydania odpowiedniego rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN, jeżeli przemawiają za tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP

(art. 115 § 2 u.SN).

Wobec powyższego, nie ulega wątpliwości, że Skarżący – Rzecznik Praw Obywatelskich – jest legitymowany do wniesienia skargi nadzwyczajnej w przedmiotowej sprawie. Podobnie, brak jest wątpliwości co do tego, że zaskarżony nakaz zapłaty wydany w postępowaniu upominawczym 24 czerwca 2015 r. przez Sąd Okręgowy w W., wobec braku skutecznego wniesienia zarzutów, jest prawomocny i nie może zostać wzruszony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, jak również że zachowany został przewidziany w art. 115 § 1 u.SN termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Należy także podnieść, że nakazy zapłaty, tj. orzeczenia wydawane na posiedzeniach niejawnych, w których sąd uwzględnia powództwo w postępowaniu nakazowym i upominawczym (art. 480¹ k.p.c.), są orzeczeniami rozstrzygającymi istotę sprawy w odrębnym postępowaniu procesowym. Ponieważ do orzeczeń tych mają zastosowanie odpowiednio przepisy o wyrokach, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej (art. 353² k.p.c.), po ich uprawomocnieniu mają skutki prawomocnych wyroków (por. uchwała Sądu Najwyższego z 28 października 2010 r., III CZP 65/10, OSNC 2011, nr 3, poz. 27).

Przechodząc do oceny podniesionych w skardze zarzutów należy wskazać, że nie wszystkie zasługiwały na uwzględnienie. W pierwszej kolejności zanalizowany został zarzut dotyczący rażącego naruszenia prawa, a następnie zarzuty odnoszące się do naruszenia zasad oraz wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP.

Rzecznik Praw Obywatelskich zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 18 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie lokatorów w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty, poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w stanie faktycznym niniejszej sprawy i przyjęcie, że pozwana J. S. odpowiada solidarnie wraz z pozostałymi pozwanymi za zapłatę należności z tytułu odszkodowania za zajmowanie bez tytułu prawnego lokalu mieszkalnego przy ul. B. w W., mimo że w okresie do 11 grudnia 2013 r. była osobą małoletnią i nie mogła ponosić odpowiedzialności za tego rodzaju należności, a w konsekwencji zasądzenie od pozwanej dochodzonych pozewem należności za okres do 11 grudnia 2013 r.

Pojęcie rażącego naruszenia w odniesieniu do skargi nadzwyczajnej zostało zaprezentowane m.in. w wyroku Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19. W jego uzasadnieniu wskazano, że ocena tego, czy doszło do rażącego naruszenia prawa, jest uzależniona od: (1) wagi naruszonej normy, tj. jej pozycji w hierarchii norm prawnych, (2) stopnia (istotności) jej naruszenia, (3) skutków naruszenia dla stron postępowania (zob. także: wyroki Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2020 r., I NSNc 45/19, niepubl., oraz z 5 maja 2021 r., I NSNc 159/20, niepubl.).

Kwestionowany nakaz zapłaty został wydany 24 czerwca 2016 r. Powołany art. 18 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie lokatorów w stanie prawnym obowiązującym w tej dacie przewidywał, że osoby zajmujące lokal bez tytułu prawnego są obowiązane do dnia opróżnienia lokalu co miesiąc uiszczać odszkodowanie (ust. 1), odpowiadające wysokości czynszu, jaki właściciel mógłby otrzymać z tytułu najmu lokalu. Jeżeli odszkodowanie nie pokrywa poniesionych strat, właściciel może żądać od osoby zajmującej lokal odszkodowania uzupełniającego (ust. 2).

Należy zgodzić się ze Skarżącym, że ustawodawca (*nota bene* po dziś dzień) nie wprowadził *expressis verbis* w art. 18 powołanej ustawy ograniczenia co do zastosowania przepisów ust. 1 i 2 jedynie do osób pełnoletnich zajmujących lokal, jak to uczynił w art. 688¹ § 1 k.c. w odniesieniu do najemcy i stale zamieszkujących z nim osób. Zgodnie z art. 18 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie lokatorów do zapłaty odszkodowania zobowiązane są osoby zajmujące lokal, jednak obowiązek ten nie może być skierowany wobec osób małoletnich, bowiem nie sposób przypisać im woli pozostawania w danym lokalu. J. S. do dnia uzyskania pełnoletności nie była zobowiązana do uiszczania żadnych opłat na rzecz powoda (co powód sam przyznał w odpowiedzi na skargę nadzwyczajną). Ponadto, jak dalej słusznie wskazał Skarżący, osoby małoletnie nie mogą podejmować samodzielnych decyzji w odniesieniu do swojego miejsca zamieszkania. Zgodnie bowiem z art. 26 § 1 k.c. miejscem zamieszkania dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską jest miejsce zamieszkania rodziców albo tego z rodziców, któremu wyłącznie przysługuje władza rodzicielska lub któremu zostało powierzony wykonywanie władzy rodzicielskiej. Władza rodzicielska, pod którą dziecko pozostaje aż do pełnoletności (art. 92 k.r.o.), obejmuje m.in. obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą dziecka (art. 95 § 1 zdanie pierwsze k.r.o.). W

treści pozwu podano nr PESEL wszystkich pozwanych, w tym J. S., który bez żadnych wątpliwości wskazywał na jej małoletność do dnia 11 grudnia 2016 r. W sporządzonym następnie uzasadnieniu nakazu zapłaty wskazano, że pozwani zamieszkiwali w przedmiotowym lokalu, nie odniesiono się zaś do tego czy J. S. była osobą pełnoletnią zamieszkującą stale w lokalu nr (...) przy ul. B. w W. w okresie, którego dotyczy żądanie pozwu. Powyższe prowadzi do wniosku, że Sąd I instancji dokonał błędnej wykładni wskazanych przepisów, zgodnej z dosłownym brzmieniem art. 18 ustawy o ochronie lokatorów, który odczytywany literalnie nie wyłącza osób małoletnich z obowiązku zapłaty odszkodowania. Wydając nakaz zapłaty sąd uznał zatem, że J. S. przed dniem 11 grudnia 2016 r. również należała do osób zajmujących lokal w rozumieniu tego przepisu. W konsekwencji zostały naruszone przepisy rangi ustawowej, naruszenie to jest istotne i ma znaczący wpływ na sytuację J. S., która weszła w dorosłość z niesłusznie przypisanym jej długiem. Powyższe trzeba uznać za wystarczające uzasadnienie zarzutu rażącego naruszenia prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię.

Niezasadny zaś okazał się zarzut rażącego naruszenie prawa materialnego poprzez jego niewłaściwe zastosowanie. Co prawda, w rzeczywistości doszło do niewłaściwego zastosowania prawa materialnego tj. art. 18 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie lokatorów i wydania nakazu zapłaty wobec J. S. za okres, w którym była małoletnia, jednak stanowiło to bezpośrednią, logiczną konsekwencję wcześniej przyjętej przez sąd błędnej wykładni prawa. Oczywistym jest przecież, że nie można – co do zasady – prawidłowo zastosować błędnie wyłożonego przepisu. W tym wypadku uwzględnienie zarzutu niewłaściwego zastosowania zaskarżonych przepisów prowadziłoby do zaistnienia sprzeczności. W istocie bowiem musiałoby to oznaczać, że sąd orzekający mógł zastosować zaskarżone przepisy prawidłowo, a przecież nie mógł tego zrobić, gdyż je źle rozumiał. Nie można zatem skutecznie zarzucić sądowi orzekającemu wskazanego błędu następczego.

Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł również, że przez wydanie zaskarżonego nakazu zapłaty doszło do naruszenia zasad oraz wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP tj. zasady zaufania do państwa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego, wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP, oraz

chronionego w art. 72 ust. 1 Konstytucji RP dobra dziecka, jak również chronionego w art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP prawa do ochrony własności i praw majątkowych.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP zasad, tj. zasady zaufania do państwa i zasady bezpieczeństwa prawnego, w pierwszej kolejności należy wskazać na ich wzajemne ze sobą powiązanie.

Wywodzona z art. 2 Konstytucji RP zasada ochrony zaufania jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa, nazywana także zasadą lojalności państwa względem obywateli, ściśle wiąże się z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Wyraża się ona w takim stanowieniu i stosowaniu prawa, „by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, że nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK 2001 nr 2, poz. 29, tak też P. Tuleja [w:] M. Safjan i in. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016, s. 223, 224, nb. 25). Koniecznym wymogiem realizacji zasady zaufania jest zagwarantowanie obywatelom bezpieczeństwa prawnego. Bezpieczeństwo prawne, przewidywalność prawa stanowionego przez państwo oraz respektowanie przez władzę działań podejmowanych w zaufaniu do państwa gwarantują ochronę wolności człowieka (P. Tuleja [w:] M. Safjan i in. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016, s. 224, nb. 25 i 26).

Aspekt ustrojowy, wyrażony w art. 2 Konstytucji RP, dotyczy państwa prawnego, które zapewniać ma m.in. bezpieczeństwo prawne oraz gwarantować jednostce, że jej sytuacja prawna nie będzie kształtowana w sposób dla niej zaskakujący i nieprzewidywalny. Jeżeli zatem jednostka, korzystając ze swojego prawa podmiotowego, nie może korzystać z gwarancji przewidzianych w art. 2 Konstytucji RP – w tym wypadku, takiego rozstrzygnięcia jej sprawy, które nie będzie wydane bez prawidłowego ustalenia istotnych dla rozstrzygnięcia faktów prawotwórczych – to jednocześnie dochodzi do naruszenia zasad funkcjonowania państwa, które takich gwarancji nie jest w stanie zapewnić.

Wobec powyższego, należy stwierdzić, że wydanie orzeczenia

w okolicznościach opisanych powyżej tj. na skutek rażącego naruszenia prawa, godzi w zasadę zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego.

Godzi również w art. 72 Konstytucji RP statuujący zasadę ochrony praw dziecka. Zgodnie z ustępem pierwszym tego przepisu, Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka i każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że dobro dziecka stanowi swoistą konstytucyjną klauzulę generalną, której rekonstrukcja powinna się odbywać przez odwołanie do aksjologii konstytucyjnej i ogólnych założeń systemowych (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 28 kwietnia 2003 r., K 18/02 oraz 11 października 2011 r., K 16/10; z 21 stycznia 2014 r., SK 5/12).

W doktrynie i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zwraca się uwagę, że pojęcie „dobro dziecka” stanowi jądro wszystkich przepisów o prawach dziecka, zarówno zawartych w Konwencji o prawach dziecka, jak i prawa krajowego państw, które ją ratyfikowały. Jest również ważną dyrektywą w przypadku tworzenia prawa i jego stosowania, kryterium oceny przy podejmowaniu decyzji w sprawach dziecka oraz rozstrzyganiu kolizji interesów dziecka i innych osób, zwłaszcza rodziców (zob. W. Stojanowska, *Władza rodzicielska pozamałżeńskiego i rozwiedzionego ojca. Studium socjologiczno-prawne*, Warszawa 2000, s. 32; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 kwietnia 2003 r., K 18/02).

Niewątpliwym jest, że nałożenie na Jadwigę Szczot obowiązku zapłaty odszkodowania za zamieszkiwanie w lokalu mieszkalnym przy ul. (...) w W. za okres, gdy była jeszcze małoletnia godzi w zasadę z art. 72 Konstytucji RP. Niesłuszne obciążenie jednej osoby odpowiedzialnością za zobowiązania drugiej zawsze jest niesprawiedliwością i godzi w dobro obciążonego, tym bardziej, gdy tym obciążonym jest dziecko, które nie ma możliwości samodzielnie skutecznie się bronić w okresie małoletności.

Odnosząc się, zaś do oceny zarzutu naruszenia ochrony praw majątkowych współuczestników procesowych (art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP) wskazać trzeba, że Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw do uznania jego zasadności.

Kwestie dotyczące ochrony prawa własności podlegają szczególnej ochronie

konstytucyjnej. Zgodnie z art. 64 ust. 1 Konstytucji RP każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia. Zgodnie z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej. Przepis ten stwarza konstytucyjną gwarancję ustanowienia procedur i środków prawnych zapewniających ochronę własności i innych praw majątkowych (wyroki Trybunału Konstytucyjnego w sprawach SK 4/05, P 35/05). Ochronę tych praw uzasadniają także oparte na art. 2 Konstytucji RP zasady ochrony bezpieczeństwa prawnego i zaufania do prawa.

Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie wyjaśniał znaczenie gwarancji zawartych w art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP podkreślając, że przepisy te poddają pod ochronę zarówno prawo własności w rozumieniu prawa cywilnego, jak i inne prawa majątkowe. Odnosząc się bardziej konkretnie do art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, Trybunał wskazywał, że wynika z niego nakaz zapewnienia równej ochrony własności i praw majątkowych (zob. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 4 grudnia 2006 r., P 35/05, OTK ZU nr 11/A/2006, poz. 167; 30 kwietnia 2012 r., SK 4/10, OTK ZU nr 4/A/2012, poz. 42; 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19, OTK ZU A/2020, poz. 13).

Istotne – z perspektywy ocenianego zarzutu – jest stanowisko Trybunału Konstytucyjnego odnoszące się do znaczenia art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, z którego wynikać mają konkretne obowiązki adresowane do organów władzy publicznej. Przepis ten daje bowiem wyraz ogólnemu stwierdzeniu, że wszystkie prawa majątkowe muszą podlegać ochronie prawnej. Na ustawodawcy zwykłym spoczywa tym samym nie tylko obowiązek pozytywny ustanowienia przepisów i procedur udzielających ochrony prawnej prawom majątkowym ale także obowiązek negatywny powstrzymania się od przyjmowania regulacji, które owe prawa mogłyby pozbawić ochrony prawnej lub też ochronę tę ograniczać. W dalszej części swojego stanowiska Trybunał podkreślał, że prawo do sądu stanowi jeden z instrumentów prawnych zapewniających ochronę własności. Oznacza to, że w sprawach dotyczących prawa własności i innych praw majątkowych ochrona ta wywiedziona jest jednoznacznie z art. 45 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 14 marca 2006 r.,

SK 4/05, OTK ZU nr 3/A/2006, poz. 29 wraz z cytowanym tam orzecznictwem).

Zarysowane krótko ustalenia określające charakter i treść gwarancji konstytucyjnych mających swoje źródło w art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP wskazują dosyć wyraźnie, że oba te przepisy – chociaż odnoszą się do ogólnie ujmowanej ochrony własności i innych praw majątkowych – mają nie tylko specyficzne znaczenie, ale jednocześnie są odczytywane w ścisłym powiązaniu z wieloma innymi gwarancjami i zasadami konstytucyjnymi, tworząc pewną spójną całość.

Chociaż więc w badanej skardze Rzecznik Praw Obywatelskich powołuje się na naruszenie łącznie art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP wskazując, iż w wyniku uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu zapłaty pozwana J. S. – wchodząc w dorosłe życie – została obciążona zadłużeniem w wysokości 163.703,42 zł wraz z odsetkami, co prowadzi do nieuzasadnionych, a przez to niesprawiedliwych skutków w sferze jej praw majątkowych, to jednak działania sądu polegające na wydaniu nakazu zapłaty stanowiącego w późniejszej perspektywie podstawę do przeprowadzenia egzekucji z majątku pozwanej J. S., zależały również od czynności podjętych (bądź nie) przez pozwaną. Przyjęcie, że naruszenie sfery konstytucyjnie chronionych praw majątkowych pozwanej nastąpiło w bezpośredniej konsekwencji wydania kwestionowanego nakazu zapłaty nie może być uznane za poprawne. Na tę kwestię należy bowiem spojrzeć całościowo. O ile zaskarżony nakaz zapłaty istotnie wydano w warunkach błędnej wykładni przepisów, to jednak czynność ta nie spowodowała bezpośrednio uszczerpku w majątku pozwanej. Okoliczność taka mogła zaistnieć dopiero na etapie egzekucji komorniczej, po tym gdy kwestionowany nakaz zaopatrzone w klauzulę wykonalności. Skutek taki ma jednak ścisły związek z brakiem działania samej współuczestniczki tj. niepodjęciem próby zakwestionowania wydanego nakazu zapłaty w drodze zgłoszenia sprzeciwu wraz z wnioskiem o przywrócenie terminu do jego wniesienia. Tym bardziej, że w dniu wydania nakazu zapłaty J. S. była już osobą pełnoletnią.

Zatem oprócz działania sądu, dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie ma również postępowanie strony procesowej, która nie wykorzystała przysługujących jej środków prawnych zapewniających ochronę własności. Wobec powyższych ustaleń, zarzut naruszenia art. 64 ust. 2 Konstytucji RP nie może zostać uznany za zasadny.

Rozstrzygając o dopuszczalności skargi nadzwyczajnej, należy odnieść się do ogólnej przesłanki wyrażonej w art. 89 § 1 u.SN *in principio*, co sprowadza się do wyważenia dwóch konkurujących wartości – pewności prawa i związanej z tym stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych oraz zasady sprawiedliwości społecznej, z której wynikać ma przestrzeganie konstytucyjnych wolności i praw jednostki przejawiające się w wydawaniu sprawiedliwych wyroków, zapadłych w prawidłowo prowadzonym postępowaniu. Na gruncie analizowanej skargi nadzwyczajnej Rzecznika Praw Obywatelskich, dylemat wynikający z konieczności dania pierwszeństwa jednej z przytoczonych wyżej wartości konstytucyjnych zdaje się nie występować.

Skarga dotyczy nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym w warunkach rażącego naruszenia prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię. W tym wypadku rozstrzygania, między zasadą pewności prawa i stabilnością obrotu ukształtowanego w drodze kwestionowanego nakazu zapłaty, a zasadą sprawiedliwości społecznej dającą podstawę do uchylenia wadliwego i niesprawiedliwego orzeczenia powinno się wziąć pod uwagę, że wydanie skarżonego nakazu stanowiło wyraz rażącego naruszenia art. 18 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie lokatorów; nie uwzględniało bowiem, że przepis ten nie obejmuje osób małoletnich. Nakaz zapłaty z 24 czerwca 2015 r., I Nc 643/15 w zaskarżonym zakresie dotknięty jest wadą, skutkującą naruszeniem zasady zaufania do państwa, bezpieczeństwa prawnego oraz zasady dobra dziecka. W obrocie prawnym nie może pozostawać orzeczenie wydane w takich okolicznościach. Tym samym eliminacja z przestrzeni prawnej wadliwego procesowo orzeczenia poprzez uwzględnienie skargi nadzwyczajnej zapewnia niewątpliwie cel dla którego instrument ten został przyjęty przez ustawodawcę oraz urzeczywistni zasadę demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP).

Z tych wszystkich względów, w ocenie Sądu Najwyższego, zaktualizowały się przesłanki, o których mowa w art. 89 § 1 pkt 1-2 u.SN, tj. zaskarżony nakaz zapłaty narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP i w sposób rażący narusza prawo na skutek jego niewłaściwego zastosowania, wobec czego jego eliminacja konieczna jest dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego

zasady sprawiedliwości społecznej. W związku z tym, skargę nadzwyczajną należało uwzględnić.

Jak stanowi art. 91 § 1 zdanie pierwsze u.SN, w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie. Przepis ten stanowi zatem podstawę do uchylenia nakazu zapłaty w zaskarżonej części i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu w M..

Wbrew stanowisku Rzecznika Praw Obywatelskich, brak jest podstaw do oddalenia powództwa Gminy W. Zarządu Zasobu Komunalnego w W. w zaskarżonym zakresie. W ocenie Sądu Najwyższego rozstrzygnięcie takie byłoby przedwczesne, bowiem prezentowana sprawa wymaga skierowania do postępowania zwykłego przed Sądem Okręgowym i przeprowadzenia postępowania dowodowego w istocie, w całości.

Odnosząc się także do kwestii dopuszczalności uchylenia zaskarżonego skargą nadzwyczajną orzeczenia, od którego uprawomocnienia upłynęło więcej niż 5 lat zauważyć należy, że art. 115 § 2 u.SN wprowadzając dodatkowe ograniczenia co do możliwości uchylenia zaskarżonego orzeczenia, wyłącza tę możliwość w sytuacji, gdy wywołało ono nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat. Co istotne, upływ 5 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia jest samodzielną przesłanką ograniczenia się przez Sąd Najwyższy do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa (K. Szczucki, Komentarz do art. 1 [w:] *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2021, s. 496). Jednakże dalsze brzmienie tego przepisu wskazuje, że pomimo zaistnienia tej przesłanki, Sąd Najwyższy wydaje orzeczenie, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN, gdy za tym przemawiają zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP. Jeśli zatem Sąd Najwyższy dostrzeże powyższą okoliczność, obligatoryjnie przyzna prymat zasadom, wolnościom i prawom człowieka i obywatela określonym w Konstytucji RP.

Wydanie takiego orzeczenia wynika nie tylko z celu przepisów ustawowych regulujących skargę nadzwyczajną, które nadają prymat zasadom, wolnościom i prawom człowieka i obywatela, ale także z tego, że Sąd Najwyższy, rozstrzygając w sprawie ze skargi nadzwyczajnej, nie powinien wydać orzeczenia, które naruszałoby normy o szczególnym znaczeniu (K. Szczucki, Komentarz do art. 1 [w:] *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2021, s. 497). Samo stwierdzenie faktu wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa, nie prowadzi zarazem do cofnięcia naruszeń zasad, wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP, spowodowanych przez to orzeczenie. Dopiero wydanie przez Sąd Najwyższy orzeczenia o jego uchyleniu, czynić będzie zadość celom ustawy, jednak tylko w przypadku, gdy orzeczenie to nie doprowadzi do naruszeń tych samych norm, których funkcjonowanie ma przywrócić.

Po pierwsze więc należy podnieść, że w niniejszej sprawie nie nastąpiła nieodwracalność skutków prawnych, o których mowa w art. 115 § 2 u.SN. O ile bowiem od uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu upłynęło prawie 6 lat, o tyle wywołana tym orzeczeniem sytuacja prawna związana z nakazaniem wykonania świadczenia pieniężnego, a następnie jego spełnienia zdaje się być możliwa do weryfikacji i odwrócenia, nie prowadząc jednocześnie do nieprzewidywalnych skutków materialnoprawnych wynikających np. z dynamiki obrotu cywilnoprawnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2020 r., I NSNc 46/19).

Po drugie, trzeba wskazać, że wskutek wydania zaskarżonego nakazu zapłaty naruszone zostały zasady i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP, tj. zasada zaufania do państwa i zasada bezpieczeństwa prawnego, wywodzone z art. 2 Konstytucji RP. Mając na uwadze znaczenie tych naruszonych wartości w kontekście niniejszej sprawy oraz konieczność ich ochrony, Sąd Najwyższy uznał, że przemawia to za wydaniem orzeczenia na podstawie art. 91 § 1 u.SN, pomimo upływu pięcioletniego terminu od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego nakazu zapłaty (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 29 czerwca 2021 r., I NSNc 15/21; z 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20). Oczywistym jest bowiem, że utrzymanie w mocy zaskarżonego nakazu zapłaty, stanowiłoby o nieprzerwanym

istnieniu daleko idącego w swych skutkach naruszenia wskazanych wartości, które nie powinno mieć miejsca w demokratycznym państwie prawnym.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN orzekł jak w pkt. 1 sentencji wyroku.

O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie z art. 398¹⁸ k.p.c., zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka koszty procesu w postępowaniu kasacyjnym podlegają wzajemnemu zniesieniu. Powołany przepis z mocy art. 95 pkt 1 u.SN stosuje się również do postępowania w sprawie skargi nadzwyczajnej.